

УДК 342.8

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2024.9>**І. Глиняний,**

асистент кафедри конституційного, адміністративного і фінансового права
Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту.
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ВИБОРЧІ ЦЕНЗИ В КОНЦЕПЦІЇ СТРИМУВАННЯ
ВИБОРЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

Постановка проблеми. Виборчі технології відіграють важливу роль у демократичних процесах, забезпечуючи можливість громадянам впливати на формування уряду та визначати політичний курс країни. Вони сприяють вираженню волі народу, що є фундаментальним принципом демократичного суспільства. Однак, одночасно з позитивними аспектами, виборчі технології можуть стати інструментом маніпуляцій та впливу на виборців з метою досягнення певних політичних результатів.

Виборчі маніпуляції можуть приймати різні форми: від розповсюдження дезінформації та використання брудних політичних технологій до прямого підкупу виборців. Ці явища ставлять під загрозу чесність та справедливість виборчого процесу, підривають довіру громадян до демократичних інститутів та можуть призвести до політичної нестабільності.

У цьому контексті виникає питання про доцільність застосування виборчих цензів як засобу стримування небажаних впливів та забезпечення чесності виборчого процесу. Виборчі цензи, що передбачають певні вимоги до громадян для отримання права голосу, можуть слугувати інструментом для захисту виборів від маніпуляцій та недобросовісного впливу.

Історично виборчі цензи мали різноманітні форми і включали критерії, такі як вік, освіта, майновий стан, податкові зобов'язання тощо. Хоча в багатьох країнах ці обмеження були

скасовані або значно пом'якшені, питання про їх доцільність та ефективність у сучасному контексті залишається актуальним.

Аналіз досліджень. Загальну уяву про розуміння сутності виборчих технологій, а також виборчих цензів та їх місце у структурі соціально-політичних відносин надають роботи Є. Вятра, Л. Гонсалеса, М. Афанасьєвої, Д. Арабаджієва, Л. Бориславського, М. Бучина, Н. Верлос, В. Гессена, С. Дерев'янка, Ю. Ключковського, А. Крусян, Т. Требик.

Метою статті є аналіз концепції виборчих цензів як механізму стримування виборчих технологій, оцінити їхню ефективність та вплив на демократичні процеси в рамках сучасних політичних процесів, а також розглянути можливі альтернативи та перспективи застосування виборчих цензів у сучасних демократичних суспільствах.

Виклад основного матеріалу. Прогнозування перспектив розвитку виборчих цензів неможливо без вивчення виборчих технологій, так як саме вони у сучасному виборчому процесі мають вирішальний вплив на результати тих чи інших виборів. Виборчі технології доречно згадувати як при модернізації активного, так і пасивного виборчого права, а також намагатися створити такі умови на законодавчому рівні, щоб виборцями було складно маніпулювати з боку яскравої реклами або ефективного менеджменту агітаційної програми.

Виборчі технології як складне політико-соціальне явище можна визначити через систему суспільних відносин, які виникають у процесі впливу суб'єктів виборчої компанії на результат виборів. Визначення виборчих технологій через систему суспільних відносин дозволяє визначити співвідношення з правом, яке їх регулює.

При аналізі співвідношення виборчого права та виборчих технологій необхідно пам'ятати про об'єктивні межі правового регулювання та ототожнювати предмет виборчого права з усіма відносинами, які опосередковують організацію та проведення виборів в Україні.

Виборчі технології – це «система факторів і промоційно-прагматичних технологій для формування громадської думки потенційного електорату. Вони виконують розлогії перелік конститутивних функцій: інформаційну; конгломеративну; освітню; модифікуючу; маніпулятивну тощо.

Як зазначає М. Афанасьєва, виборчі технології – це сукупність організаційних відносин, які виникають у сфері реалізації виборчого права, їхнє правове забезпечення здійснюється за допомогою конституційно-процесуальних норм. Цільове призначення процесуальних норм, у тому числі регулюючих організаційні відносини в ході виборів, полягає у закріпленні загальнообов'язкового найбільш досконалого процесуального порядку діяльності суб'єктів (учасників) виборчої компанії, який забезпечує послідовну, всебічну реалізацію виборчих прав громадян: вносить демократичні елементи наукового управління соціальним процесом; служить обов'язковою умовою законності у сфері виборчих правовідносин. [1].

Можливо виділити виборчі технології, які відповідають етичним нормам та нормам законодавства України, а також і ті виборчі технології, які мають маніпулятивний характер, та направлені виключно на перемогу кандидата на виборну посаду, не зважаючи на методи отримання такої перемоги.

Законні виборчі технології включають ті методи, які відповідають законодавству і етичним нормам. Вони використовуються для підвищення ефективності передвиборчих кампаній та забезпечення більшої участі виборців у виборчому процесі. Наприклад, використання засобів масової інформації, соціальних мереж, мітингів та зустрічей з виборцями для популяризації політичних програм і кандидатів. Проведення опитувань для оцінки громадської думки та коригування передвиборчої стратегії відповідно до потреб виборців. А також використання листів, телефонних дзвінків та електронних повідомлень для інформування виборців про програму кандидата та його позиції.

Маніпулятивні виборчі технології націлені на вплив на виборців шляхом маніпуляцій, дезінформації та інших неетичних методів. Такі технології підривають чесність виборчого процесу та можуть призвести до недемократичних результатів. Це можуть бути фейкові новини та дезінформація, тобто розповсюдження неправдивої або викривленої інформації для дискредитації опонентів або маніпуляції громадською думкою. Використання компромату, наклепу та інших методів для знищення репутації конкурентів. Пропонування грошей, товарів або послуг в обмін на голоси виборців.

При цьому, виборчі технології можуть бути направлені на конкретну частину населення, включати в себе глибокий психологічний та соціальний аналіз виборців, використання сучасних технологій, маркетингу, щоб вплинути на результати виборів.

З одного боку виборчі технології відповідають засадам демократичного суспільства, адже виборчий процес повинен бути змагальним та направленим на виборців, з іншого боку, розвиток сучасних технологій, маркетингу, яскравої рекламної компанії, вдалими психологічними маніпуляціями може теоретично привести до виборної посади кандидата, який за своїми професійними якостями не відповідає бажаній виборній посаді.

Зазвичай, будь-які стратегії виборчих технологій починаються з моніторингу. Моніторинг виборчого процесу використовується з метою отримання інформації про цільову аудиторію (тобто про виборців) – інтереси, вподобання, проблеми, антипатії та ін., так і для відстеження ситуації на різних етапах виборчого процесу з метою коригування виборчої стратегії. «Без моніторингової діяльності неефективною буде іміджева стратегія претендента на політичну посаду, неможливим стане прогнозування результатів виборів та створення уявлення про позиції політичних суперників» [2, с. 133]. Ясна річ, що моніторитись будуть і ті виборчі цензи, які висуваються або до виборця або до кандидата.

При цьому, змодельований імідж впливатиме як на свідомість, так і на підсвідомість електорату (в тому числі завдяки нейролінгвістичному програмуванню) зазвичай через психологічно-емоційні важелі виборчих технологій з метою формування почуття симпатії до претендента чи антипатії до конкурента» [3, с. 144].

Після визначення адресата (виборця), на формування рішення якого спрямовується та чи інша виборча технологія відбувається моніторинг. «Його різноспрямований, всеохоплюючий характер, під час виборчого процесу використовується не тільки як засіб забезпечення прозорих демократичних виборів (якщо мова йде про громадський моніторинг), але і як технологія політичного піару – тобто як інструмент, що забезпечує отримання інформації і переконання цільової аудиторії» [4, с. 677].

Як справедливо зазначає Т. Требик: «у цілому, всі виборчі технології пропагандистського спрямування виходять із психологічних особливостей масової та індивідуальної аудиторії. Люди по-різному ставляться до політики. Одні беруть активну участь у її практичній реалізації, інші – індиферентні до неї. Зацікавленість політикою зумовлена багатьма чинниками, такими як вік, стать, соціальне становище, сімейний стан, кланові,

національні традиції, інформованість, рівень освіти, культури, інтелекту та ін. Впровадження у практику виборчого процесу психологічних виборчих технологій матиме значні переваги для представників владних структур, оскільки дозволить тривалий час утримувати владу. У майбутньому широко використовуватимуться різнопланові технології впливу на підсвідомість виборців» [5].

Отже, під час моніторингу виокремлюються, з однієї сторони, цільові групи за певною ознакою (це може бути вік, стать, професія тощо) та, з іншої сторони, визначаються їх цільові потреби та інтереси, що є основою для формування передвиборчих програм та вибору конкретних виборчих технологій. При цьому, технологічні виборчі цензи, як правило, не збігаються із нормативними.

За відсутності реформування виборчих цензів, насамперед, для пасивного виборчого права, вирішальний вплив на перемогу кандидата на виборну посаду складає не його життєвий досвід, знання, або тестування на ту чи іншу посаду, а саме виборчі технології, які можуть призвести до перемоги будь-якого кандидата, який теоретично може не мати ані досвіду керування державою, ані професійних навичок чи знань для реалізації повноважень, які він отримає у майбутньому, що може виключно негативно вплинути на сучасну демократичну державу. При цьому, розглядаючи питання виборчих технологій, є багато прикладів яким чином можливо отримати перемогу на тих чи інших виборах, керуючись лише ефективним менеджментом, рекламою, чи успішною агітацією.

Прикладом використання маніпулятивних виборчих технологій може бути аналіз наукової праці О. О. Поліщука, стосовно найбільш поширених прикладів використання маніпулятивних виборчих технологій, таких як: поширення негативної і непідтвердженої інформації про кандидата; оприлюднення неправдивої інформації щодо перебігу кампанії на користь одного з кандидатів; застосування керівниц-

твом або власниками ЗМІ політичної цензури; використання у ЗМІ «прихованої» реклами; вплив на ЗМІ опозиційних до влади державних органів для блокування їх участі у виборчій кампанії; використання у ЗМІ сатири (карикатур, коміксів) з метою приниження честі й гідності певних кандидатів (64,7 %) та інші [6].

На плечі виборця випадає доля формування найголовніших та впливовіших державних органів, а виборчі технології своєю чергою завжди будуть намагатися маніпулювати думкою потенційних виборців та громадяни, які тільки нещодавно досягли повноліття і є дуже вразливою категорією людей до таких маніпуляцій.

У зв'язку з чим, в науковій доктрині, медіа, постає питання про модернізацію сучасного виборчого процесу, насамперед виборчих цензів, які можуть зменшити негативний вплив від виборчих технологій. [7].

Якщо виборче законодавство України буде містити більше гарантій для виборців з боку професійної підготовки кандидата на виборню посаду, гарантування належного життєвого досвіду для займаної посади, належного рівня освіти, тоді не буде такого значного негативного впливу виборчих технологій на результати виборів, зокрема такий результат як приведення до перемоги кандидата, який не відповідає за своїми професійними якостями займаній посаді.

По-перше, слід підняти віковий ценз на до кандидатів на посаду депутата та голови сільської, селищної, а також міської ради до 21 року, оскільки такі посади вимагають від кандидатів наявності певного життєвого досвіду, знань та навичок.

По-друге, слід встановити мовний ценз до кандидатів на посаду депутата та голови сільської, селищної, а також міської ради, а також до кандидатів на посаду народного депутата України.

По-третє, розглянути введення освітнього цензу на виборні посади, задля зниження ризику негативного впливу виборчих технологій на результати виборів та теоретичної перемоги кандидата, який не відпові-

дає за своїми професійними якостями займаній виборній посаді.

Також, аналізуючи поширені маніпуляції виборчих технологій, постає потреба в реформації виборчого кодексу України з боку підвищення контролю за виборчої компанією кандидатів на виборні посади, запровадження більшої кількості обов'язкових заходів з боку держави, щодо представництва кандидатів які мають вразливе майнове становище по відношенню до інших кандидатів.

Висновки. Виборчі цензи можуть бути ефективним засобом стимулювання маніпулятивних виборчих технологій та забезпечення чесності виборчого процесу. Застосування виборчих цензів має як переваги, так і недоліки. З одного боку, вони можуть допомогти зменшити ризик маніпуляцій та підвищити якість виборчого процесу. З іншого боку, цензи можуть призводити до дискримінації певних груп населення та викликати соціальне невдоволення.

Просвітницькі кампанії, технічні засоби захисту виборів та посилення законодавства щодо боротьби з виборчими маніпуляціями є ефективними альтернативами виборчим цензам. Вони дозволяють забезпечити прозорість та змагальність виборчого процесу без обмеження прав громадян.

Важливо знайти оптимальний баланс між необхідністю захисту виборчого процесу та забезпеченням рівності прав громадян. Виборчі цензи можуть бути частиною цього підходу, але вони повинні застосовуватися з обережністю та доповнюватися іншими заходами.

Основна мета застосування виборчих цензів та інших заходів - це захист демократичних інститутів від маніпуляцій і зниження довіри громадян до виборчого процесу. Важливо, щоб будь-які заходи, спрямовані на захист виборів, не порушували основні права громадян і сприяли зміцненню демократії.

Загалом, виборчі цензи можуть бути корисним інструментом для стимулювання недобросовісних виборчих технологій, але їх застосування

with the positive aspects, these technologies can be used for manipulation, disinformation, and undermine democratic institutions and citizens' trust in the electoral process.

The advantages and disadvantages of electoral qualifications are analyzed, as well as the impact on the quality of the electoral process and the possibility of deterring manipulation by electoral technologies. The acquisition of more and more modernized election technologies in the modern world is under consideration, which can significantly influence the election results regardless of the candidate for elected office.

In connection with the development of such fields as information technology, marketing, sociology, psychology, the question arises more and more in the modern world that a candidate for an elected position does not win an election due to his professional qualities, life experience or state development strategy, and thanks to a team of specialists who successfully advertise their client during one or another election, successfully manipulating the voters' decision.

The article discusses methods of curbing manipulative election technologies. Firstly, from the side of legislation, namely the legal regulation of electoral qualifications, which are intended to be the same filter for candidates for elected positions, and to limit the negative consequences of electoral technology. Secondly, stricter regulation of the electoral company of candidates for elected positions, bringing the competitive election process to equal conditions among candidates for electoral positions.

The conclusions emphasize the need for a balanced approach to the application of electoral qualifications in order to preserve the equality of

citizens' rights and protect democratic processes from manipulation. The importance of a comprehensive approach, which includes both electoral censors and educational, technical and legal measures to ensure the transparency and integrity of the electoral process, is emphasized.

Key words: Electoral technologies, electoral censors, election company, election process, passive suffrage, active suffrage, campaigning.

Література

1. Афанасьєва М. В. *Виборчі технології та виборче право: проблема кореляції*. Наукові праці Одеської національної юридичної академії. 2009. Т. 8. С. 137-141.
2. Арабаджиев Д. *Моніторинг виборчого процесу як інструмент політичного піару*. Політичний менеджмент. 2013. № 1-2. С. 128-135.
3. Супрун В. М., Супрун В.М. *Сучасні виборчі технології в інформаційно-комунікаційній системі: особливості й функції: матеріали наукової конференції за підсумками науково-дослідної роботи за період 2015–2016 рр. (15–18 травня 2017 р.): у 2-х томах. Том 2*. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2017. – С. 142-144
4. Kaid L. L. *Encyclopedia of Political Communication / Lynda Lee Kaid, Christina Holtz-Bacha*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2008. 1104 p/
5. Требик Т. О. *Сучасні виборчі технології та їх психологічне спрямування*. Електронний ресурс. URL : http://www.rusnauka.com/33_NIEK_2008/Politologia/37482.doc.htm
6. Поліщук О.О. *Еволюція виборчих технологій в електоральних кампаніях України*. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» № 2 (33) 2017. Електронний ресурс URL: <http://fil.nlu.edu.ua/article/view/109800>
7. Глиняний І.В. *Виборчі цензи: конституційно-правове дослідження: дис. ... д-ра філософії: 081 – Право*. Одеса, 2024. 211 с. Електронний ресурс URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/e48d70c0-ddb4-4e1d-9f11-c28280ff670b>.

